

Z LITERATURY.

Revue bibliographique.

„*Bulletin de la Société Dendrologique de France*“; Nr. 65 do 72. Ciężki okres materialny, ale nie mniej i ideowy, jaki przeżywają różne narody i poszczególne ugrupowania społeczne lub naukowe, — daje się też w dużym stopniu odczuwać w przejawach czynności tego zasłużonego, bratniego Towarzystwa, jakim jest Dendrologiczne Tow. Francuskie. W 8-miu numerach „*Bulletin'ów*“ jakie wyszły od 15 lutego 1928 do 15 listopada 1929, prócz sprawozdań z posiedzeń i działalności, zostały opublikowane następujące ważniejsze lub ciekawsze artykuły dendrologiczne: L. A. Dode, skarbnik Tow. Dendrolog. Fr. o palmach we Francji; R. Hickel podaje opis Arboretum z Westonbirt, w hrabstwie Gloucester, należącego do rodziny Holford. Ścisłe arboretum ma powierzchnie około 1000 akrów i las z pięknymi alejami dendrolog. 400 akrów. Arboretum to zostało w roku 1927 opracowane przez znanego angielskiego dendrologa Bruce Jackson'a p. t. „*Trees and shrubs at Westonbirt*“; T. Nahai podaje nową systematykę wierzbowatych Korei; R. Hickel, wspomnienie poświęcone największemu dendrologowi i botanikowi francuskiemu i pierwszemu autorowi opisanego dzieła lasów Ameryki północnej¹⁾ — Andrzejowi Michaux; Dr. M. Chassaube, Ogólne uwagi o rodzaju *Salix*, z wykazem nowych dla Francji mieszkańców; R. Hickel podaje opis wraz z łacińską djangnozą nowej leszczyny, *Corylus papyracea* Hickel. Ten sam autor w następnym artykule podaje spostrzeżenia o rdzy (*Peridermium*) na sosnach 5-cio szpilkowych, jak *Pinus strobus*, *P. monticola*, *P. mexicana*; Dode, w doskonałym artykule, podaje sposoby rozmieszczania gatunków drzew i krzewów, wrażliwych na niskie temperatury. Ten sam autor daje opis nowego gatunku *Pterocarya tonkinensis* Dode; R. Hickel o sosnie nadmorskiej (*Pinus Pinaster*) w Afryce południowej; R. Ducamps, daje ciekawe sprawozdanie z wycieczki do dziewiczych lasów *Abies Pinsapo* w Hiszpanji.

A. Wróblewski.

„*Bulletin*“ — *New York State Agricultural Experimental Station Geneva*. Jestto stacja doświadczalna na iście amerykańską miarę, utrzymywana, jak mówi jej nazwa przez stan Nowojorski. Posiada ona oddziały: agronomiczny z 5-ciu pracownikami naukowymi; bakterjologiczny z 4 pracownikami; chemiczny z 8-miu pracownikami; ogrodniczy z 12 pracownikami; entomologiczny z 12 pracow. i kilka pracowni działów pobocznych, łącznie 56 pracowników naukowych. Stacja ta znana jest od dawna w całym świecie, jako najlepiej postawiona w dziale ogrodnictwa a szczególnie sadownictwa, dzięki osobie jej dyrektora p. Dr. U. P. Hedrick'a, który dla Ameryki Północnej jest na polu doświadczalnictwa sadowniczego i znajomości

¹⁾ Andre Michaux — Histoire des Arbres forestiers de l'Americ Septentrional.

drzew owocowych ich odmian i życia tem, czem prof. Mecke dla Kanady. Dzięki też p. dyr. Hedrickowi, z którym zostały nawiązane stosunki, mamy możliwość otrzymywania ciekawych sprawozdań i prac tej stacji. Z biuletynów dotyczących sadownictwa — przytoczę najważniejsze, mogące zainteresować polskiego dendrologa.

„Bulletin Nr. 563“. — Rejony owocowe i odmiany wschodniej części stanu Nowy York, opracowane przez H. B. Tukey. Praca ta o 82 str. obejmuje bardzo ściśle dane dotyczące gleby i warunków klimatycznych każdej miejscowości, wykazuje następnie odmiany jakie są rozpowszechnione i uwagi o ich wartości życiowej i produktywnej.

„Bulletin Nr. 569“. — Siewki podkładek owocowych, przez H. B. Tukey, str. 34. — W pracy tej autor podaje wyniki doświadczeń nad siewkami różnych gatunków drzew owocowych, służących za podkładki pod szczepienia form szlachetnych, a więc różne czereśnie i śliwy jak *Prunus avium*, *P. cerasus*, *P. Mahaleb*, *P. cerasifera*, *P. tomentosa*, *P. padus*, *P. serrulata sachalinensis*, *P. monticola*, *P. virginiana*; jabłonie *Malus baccata*, *M. floribunda*, *M. prunifolia*, *M. ringo*, *M. sibirica* i grusze zwyczajne *Pirus communis*. Nasiona tych licznych gatunków były użyte z różnych krajów z rozsiedlenia naturalnego, dla uzyskania porównań dojrzałości i siły kiełkowania. Doświadczenia miały na celu zbadanie siły kiełkowania i jej zachowania przy różnych metodach przetrzymywania nasion, ich wysiewów, sposobów uprawy i wreszcie ukorzenienia podkładek poszczególnych gatunków w zależności od metody hodowli.

A. Wróblewski.

„*Journal of the Arnold Arboretum*“; Rocznik IX 1928 i rocznik X 1929. Wybitne i jedyne to czasopismo naukowe, dendrologiczne, — przyniosło w tych dwóch rocznikach, których redakcję po zmarłym C. S. Sargent'ie objęli Alfred Rehder i Ernest H. Wilson, — kilka bardzo poważnych prac i przyczynków z zakresu znajomości roślinności drzewiastej, a mianowicie:

Rocz. IX. O typie *Rhus javanica* Linneusza, z 2 tabl. przez E. W. Mervill'a; Wykaz roślin drzewiastych zebranych przez J. F. Rock'a w ekspedycji Arboretum Arnolda w półn.-zach. Chinach i półn.-wschodnim Tybecie, przez A. Rehdera i E. H. Wilsona; Anormalne owoce *Juglans nigra*, przez A. Rehder'a; Cztery nowe rośliny drzewiaste (*Quercus Hui*, *Mahonia Shenii*, *Eurya Weissiae* i *Tutcheria Greeniae*) z Kwantungu (Chiny) przez Woon-Young Chun; *Sinojackia*, nowy rodzaj *Styracaceae* z połud.-wschod. Chin przez H. H. Hu; Notatki o chińskich kwaśnicach (*Berberis*) przez J. T. P. Byhouwer; Dwa nowe rodzaje z *Rutaceae-Aurantiae* z Papua przez Tyôraburô Tanaka; *Podocarpus falcata* R. Br. przez E. H. Wilson'a; Dwa nowe bambusy z Nowej Gwinei, przez Aimée Camus; Kilka nieopisanych pieprzy z Nowej Gwinei, przez W. Trelease; Przyczynek do znajomości chińskich drzew, przez Woon-Young Chun; Wycieczka botaniczna przez góry Chisos w Texas, przez Ernesta J. Palmer'a; Wiadomości z notatnika zbieracza, przez E. Palmer'a.

Rocz. X. zawiera: *Widdringtonia juniperoides*, z tablicą, przez E. H. Wilsona; Choroby grzybowe szpilkowych w zależności od pokrywy śnieżnej, przez J. H. Faull'a; Projekt zmian w międzynarodowej regule nazw botanicznych, przez A. Rehder'a; *Verbenaceae* z angielskiej Papua, przez R. C. Bakhuizen van den Brink; Opis nowych gatunków zebranych w angielskiej

Papua, przez L. J. Brass'a; Wykaz gatunków róż Yunnanu, przez J. T. P. Byhonwer'a; Wiadomości o roślinności drzewiastej opisanej przez Leveille ze wschodniej Azji, przez Rehder'a; *Pandanaceae* zebrane dla Arnold Arboretum przez L. J. Brass'a w Nowej Gwinei, przez U. Martelli'ego; *Ficus sp.* zebrane w Now. Gwinei przez V. S. Summerhayes; Dwa nowe graby (*Carpinus*) z Szechuanu, przez H. H. Hu; Kultury *Pucciniastrum americanum* (Farl.) Arth. i *P. arcticum* (Lag.) Transch., przez G. D. Darkera; Chromosomy u kilku gatunków *Philadelphus*, przez Waltera Bangham; Storzcyki zebrane przez J. F. Rocka w ekspedycji Arboretum Arnolda do Chin i Tybetu, przez Ch. Schweinfurtha; Papuaskie *Pterydophytes*, zebrane dla Arbor. Arnolda przez E. B. Copeland; Dwa nowe gatunki *Rhododendron*, przez A. Rehder'a.

Wiadomości z Arboretum Arnolda z czynności i przejawów za czas od 1/VII 1928 do 30/VI 1929.

Przebieg pogody był sprzyjający. Zima zrobiła stosunkowo mało szkód. W ubiegłym roku gospodarczym wysłano do różnych państw całego świata (między nimi także i do Polski) 4.073 roślin w postaci nasion, sadzonek, zrązów a otrzymano 18.583 roślin (także i z Polski) i 501 paczek nasion. Utworzono pracownię patologiczną pod kierunkiem prof. J. H. Faull'a i także pracownię cytologiczną pod kierunkiem Dr. Karola Sax'a. Zielnik powiększył się o 18.138 okazów i stanowi obecnie łączny zbiór 315.156 numerów. Do biblioteki przybyło 698 tomów, 275 broszur i 1.033 fotografii, co łącznie stanowi 38.435 tomów, 9.214 broszur i 14.782 fotografii.

Z prawdziwą żądzą i z żalem czyta się o tym bujnym rozwoju tej instytucji jaką jest Arnold Arboretum.

A. Wróblewski.

„Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft“. Zdumiewająco czynne Niemieckie Tow. Dendrologiczne wydało w ciągu roku 1928 normalne roczne sprawozdanie w objętości 446 str. oraz ogólny indeks materiałów zawartych w rocznikach 1892 — 1925, objętości 516 str., zawierający wykazy autorów, roślin opisanych, rysunków, miejscowości dendrologicznie ciekawych i t. p. Rocznik 1928 zawiera między innymi, ważniejsze i ciekawsze następujące prace: *Parthenocissus*, przez P. Graebnera, Przegląd gatunków *Syringa*, przez K. Starcs'a; Z ogrodu dendrologicznego Akademii Lasowej w Leningradzie, przez E. Wolfa; Naturalizacja drzew szpilkowych na Kaukazie, przez W. Malajewa.

Rocznik 1929, str. 480, zawiera, ważniejsze prace: *Tsuga*, monograficzny przegląd tego rodzaju przez J. Fitschen'a; Torfowiskowe formy świerka, opracowane przez H. Grossa; Wprowadzenie międzynarodowego prawa nomenklatury botanicznej II, przez Dr. J. Valckenier-Suringar'a z Wageningen. W doskonałych przykładach, przytacza ten niezmiernie czynny i sumienny botanik i dendrolog holenderski szalony chaos, panujący w mianownictwie dendrologicznym. — Prócz tych gruntownych i obszernych rozpraw, — każdy z roczników zawiera bardzo wiele ciekawych i cennych notatek a także reprodukcji dendrologicznych.

A. Wróblewski.

Morton Arboretum — Bulletin of Popular information. — Vol. IV — 1929. — Arboretum Mortona, jest nową dendrologiczną instytucją w Ameryce Północnej, założoną przez Joy Mortona w 1921 roku, w stanie Illinois, w odległości około 40 km od Chicago. Jak ustawa wskazuje, „Arboretum Mortona jest muzeum żywej roślinności drzewiastej, mogącej w tamtej-

szych warunkach rósć na otwartym powietrzu i służyć do pomnażania ogólnych wiadomości o życiu, hodowli, użytkowaniu i t. p.“. W 1926 roku, za przykładem Arboretum Arnolda, — zaczęto publikować „*Bulletin of Popular Information*“ który się ukazuje od wczesnej wiosny do późnej jesieni a ma na celu przedstawianie przejawów życiowych roślinności arboretum, a w szczególności fenologicznych.

W roku 1929 wyszło 14 zeszytów, zawierających następujące prace: 1) Wpływ zimy 1928/29 na zbiory roślinne Arboretum Mortona; 2) Wykaz gatunków rodzaju *Prunus*, ułożony kolejnością zakwitania, od 8 kwietnia do 6 maja; 3) O kwitnieniu *Exochorda*, *Malus* i *Syringa* łącznie z formami ogrodowymi; 4) O kolejności zakwitania gatunków rodzaju *Lonicera*, od 8 kwietnia do 31 maja; 5) o krzewach kwiatowych niskich, do przybrzeżnego sadzenia; 6), 7) i 8) Sprawozdania z poletek doświadczalnych leśnych nad przyrostem pędu i masy najważniejszych drzew leśnych Ameryki Środkowej; 9) i 10) Omawia różne rośliny zielne, trwałe jakie w Arboretum rosną; 11) Jesienne zabarwienia liści drzew i krzewów, w zestawieniu według kolorów; 12) i 13) Podaje w słowach i obrazach krótką historję Arboretum i jego dotychczasowy rozwój.

A. Wróblewski.

Ochrona Przyrody (*La protection de la nature*). Organ Państwowej Rady Ochrony Przyrody (*Publication du Conseil National pour la Protection de la Nature en Pologne*). Rocznik (*Annuaire*) 9.

Treść (*Sommaire*):

Rozprawy (*Mémoires*): H. Jasiński: Ochrona przyrody a kultura materialna (*La protection de la nature et la culture matérielle*). — W. Goetel: Utworzenie Parku Narodowego w Pieninach (*La creation de Parc National des Pienines*). — Wł. Szafer: Cisy w Puszczy Augustowskiej (*Les ifs dans la forêt vierge d'Augustów*). — K. Kaznowski: Zabytkowa roślinność wzgórzy pomiędzy Pinczowem a Skowronnem (*Les reliques florestiques des hauters près Pinczów et Skowronno*). — J. Ejsmond: Ryś w dzisiejszej Polsce (*Le lynx en Pologne*). — J. Sokołowski: Z ochrony ptaków (*La protection des oiseaux*). — J. Cytarzyński: Czarny bóbr z Łunny pod Grodnem (*Un castor noir près de Grodno*). — J. Grochmalicki: Do historii zabiegów o ochronę kozicy i świstaka w Tatrach (*Contribution à l'histoire des efforts pour la protection des chamois et des marmottes*). — **Ochrona przyrody zagranicą** (*La protection de la nature a l'étranger*). — **Organizacja międzynarodowa ochrony przyrody** (*Organisation internationale de la Protection de la Nature*). — **Cześć urzędowa** (*Partie officielle*). — **Korespondencje** (*Correspondance*). — **Wiadomości bieżące** (*Nowelles*)...

Zeszyt obejmuje 186 stron druku (4°). Pięknie wydany, bogato ilustrowany, w treści bardzo interesujący, dla leśnika niezbędny.

Do nabycia w Biurze Państw. Rady Ochrony Przyrody: Kraków, ul. Lubicz 46 lub w Kasie Mianowskiego w Warszawie, Pałac Staszica. S. W.

Prace Hory-Horeckaha Nawukowaha Towarzystwa (Prace Hory-Horyckiego Towarzystwa Naukowego), wydanie Białoruskiej Akademji Nauk w Hory-Horkach, 1929. — Nadesłano tom VI tego poważnego wydawnictwa, format 8-ka, tekstu stron 221, z rysunkami i tablicami; druk bardzo porządny, na ładnym papierze, przynosi zaszczyt tamtejszej miejscowej drukarni Akademickiej. Tytuły zawartych w tym tomie artykułów są następujące: 1) I. Krassikow i I. Iwanow: Z dynamiki gromadzenia się orga-

nicznych i mineralnych materiałów w czasie krążenia soków brzozy. 2) A. R. Miadźwedzew: Typy gleb, mechaniczny skład i fizyczne właściwości gleb podług mikroreljefu, w związku z działaniem wody przy osiadaniu ziemi. — 3) K. G. Renard: Klasyfikacja ogrodowych odmian dalii (georginji). — 4) A. L. Novikaw: Tymczasowy wykaz obcych drzew, krzewów i podkrzewów hodowanych na Białorusi. 5) Ch. A. Pisarkow: O zaokrągłaniu się powierzchni torfowisk. 6) I. J. Vasilkow i Z. M. Dziańsaw: Zbiorowiska roślinne w korycie rzeki Pronji. 7) G. Szumkow: Wpływ samozapylenia i zapylenia obcego na zawiązywanie i zmienność owoców gruszy i jabłoni. — 8) M. A. Darożkin: Przegląd rdzy występujących na roślinach okręgu Orszańskiego i opisanie chorób roślin rolnych uprawnych w gubernji Brjańskiej. — 9) K. Karatkow i I. Iwanow: Chemiczny skład wód moczarowych. 10) S. A. Kot: Zagadnienia wartości odżywczej ścierniska. 11) P. A. Kuczynski: Oznaczanie koncentracji jonów wodorowych (PH) przy pomocy aparatu Trenela. 12) K. M. Karatkow: Instytut doświadczalny technologii rolniczej w Berlinie (Wrażenia z podróży w 1928 r.). — 13) P. A. Chadarowicz: Teoretyczne i praktyczne wykształcenie inżynierów mierniczych w Niemczech (Wrażenia z podróży w 1928 roku). — 14) Spis rzeczy poprzednich tomów tegoż wydawnictwa.

Z wyżej wymienionych artykułów najważniejsze dla nas są następujące: 3) K. G. Renard: Klasyfikacja ogrodowych odmian dalii. — Autor w swej pracy porusza najpierw sprawę klasyfikacji tych roślin według poglądów różnych botaników; następnie zajmuje się pochodzeniem i historją dalii, poczynawszy od prac w tym kierunku hiszpańskiego lekarza Franciszka Hernandezza, który przebywał w Meksyku w latach 1571—1577, a kończąc na dobie obecnej, na wykazach Amerykańskiego Towarzystwa Przyjaciół i Miłośników Dalji (American Dahlia Society) z roku 1925. Stosownie do budowy kwiatów dzieli on dalje pojedyncze i pełne na 11 klas zasadniczych. W artykule tym znajdujemy 24 rysunków objaśniających, oraz jedną tablicę schematyczną.

4) A. L. Novikaw: Tymczasowy wykaz obcych drzew, krzewów i podkrzewów hodowanych na Białorusi. — Z wykazu tego dowiadujemy się, że Białoruski Naukowo-Doświadczalny Instytut zaprojektował założenie w Mińsku parku dendrologicznego, na obszarze 100 hektarów, a jednocześnie wydanie Słownika dendrologicznego nazw białoruskich. Dla zorientowania się jakie gatunki drzew dobrze znoszą warunki klimatyczne środkowej Białorusi, autor artykułu w 1928 roku zrobił wycieczkę do parków i ogrodów w Homlu, a także do parków: Barysawszczyński, Czacherski i Prapojski, w okręgach Chojnickim i Mohyłowskim, wynotował napotkane tam drzewiny, tak miejscowe jak i egzoty, spis ten dopełnił nazwami wielu gatunków, które według zdania autora będą mogły również przystosować się do tamtejszego klimatu, i w ten sposób utworzył bogaty sortyment drzew i krzewów: szpilkowych 70 i liściastych 836 gatunków (bez wyliczania ich odmian), które zdaniem autora nadają się do wysadzenia w projektowanym parku. Przy każdym z wymienionych gatunków jest podany stopień jego wytrzymałości na mrozy, wyrażony jedynie w trzech cyfrach — C⁰, a mianowicie: 27, 30 i 36. Widoczne jest, że cyfry te nie są otrzymane na podstawie ścisłych badań lecz podane tylko prowizorycznie, dowolnie, na podstawie przekonania autora. W spisie tym podane są liczne gatunki, które prawdopodobnie okażą się jako zbyt delikatne dla okolic Mińska, n. p.: *Acer monspessulanum*, *Adenocarpus com-*

plicatus, *Ardisia japonica*, *Berberis integerrima*, *Broussonetia papyrifera*, *Caesalpinia japonica*, *Castanea dentata*, *Chionanthus virginica*, *Fracinus ornus*, *Fuchsia microphylla*, *Hibiscus syriacus*, *Jasminum nudiflorum*, *Ilex Aquifolium*, *Koelreuteria paniculata*, *Ligustrum Ibo* i t. p., *Liquidambar styraciflua*, *Maclura aurantiaca*, *Platanus orientalis*, *Rhus glabra*, *Schizophragma hydrangeoides*, *Smilax rotundifolia*, *Staphylea colchica*, *Tamarix tetrandra*, *Wistaria brachybotrys* i wiele innych. O ile te drzewiny będą się godzić z klimatem Białorusi, to przyszłość pokaże; a tymczasem pokrewnej nam instytucji przesyłamy najszczerze życzenia szybkiego urzeczywistnienia parku dendrologicznego, oraz pomyślnego i owocnego dla nauki rozwoju tegoż.

7) G. Szumkow: Wpływ samozapylenia oraz zapylenia obcego na zawiązywanie i zmienność owoców gruszy i jabłoni. — Autor robił doświadczenia nad wielu odmianami, kastrując najpierw ich kwiaty jeszcze w stanie pączka, zabezpieczając je papierowymi woreczkami, poczem przenosił pyłek z innych odmian i znowu okrywał woreczkami. Przy tej czynności mierzył porównawczą długość pręcików i słupków, co ma ważne znaczenie przy krzyżowaniu. Obliczał procentową ilość otrzymanych owoców, ich wielkość, budowę, zabarwienie, smak, zawartość cukru i kwasów; w rezultacie przyszedł do przekonania, że niektóre odmiany jabłoni i grusz przy samozapyleniu nie wydają wcale owoców lub też w bardzo małej ilości, natomiast przy krzyżowaniu owoce tych drzew zyskują tak na ilości, jako też i na wartości spożywczej. Radzi zatem, by przy zakładaniu nowych sadów sadić współrzędnie odmiany korzystnie na siebie wpływające, pod względem zapładniania i wykształcania owoców.

S. Makowiecki.

„*The New Flora and Silva*“. W październiku 1928, ukazało się pod redakcją E. H. M. Cox'a w Londynie, nowe czasopismo, wychodzące w 4-ch kwartalnych, grubych zeszytach, formatu książkowego 8-ki, poświęcone roślinności ogrodowej i leśnej. Jestto dziś najpopularniejsze pismo poświęcone ogrodnictwu, w bardzo pięknym i doborowym układzie artykułów, w czym bardzo wiele poświęconych drzewom i krzewom. W pierwszych 4-ch numerach stanowiących I tom, o objętości 294 str. spotykamy takie nazwiska jak: E. H. Wilson, W. J. Beau, Camilo Schneider, E. A. Bunyud Cox'a, Dr. Fritz Lemperg i in.

A. Wróblewski.

Travaux du Laboratoire Forestier de Toulouse, publiés sous la direction de H. Gausсен. (Prace laboratorjum leśnego m. Tuluzy, Francja, wydawane pod kierunkiem H. Gausse'na). Toulouse 1928. Wydawnictwa tego nadesłano nam trzy pierwsze zeszyty, które zawierają następujące prace: P. Dop: *Vitex Indochin*. Autor szczegółowo opisuje 20 gatunków rodzaju *Vitex*, objaśniając je trzema tablicami rysunków. — H. Gausсен: Nowy gatunek jodły *Abies Pardei*. Autor artykułu znalazł to drzewo przypadkowo w Arboretum miejscowości Barres (Francja południowa), gdzie rosło w grupie trzech jodeł, nazwanych ogólnie *Abies numidica*. Jednak od tego gatunku wyróżniało się ono mocno, wykazując niejaki podobieństwo do jodeł bałkańskich, a głównie do gatunku *Abies Borisii-regalis*, lecz jest wyraźnie od tego różne. Powstało ono prawdopodobnie z nasion, nadesłanych ongiś z północnej Afryki, lecz poszukiwania czynione tam w ostatnich czasach podobnej jodły tam nie wykazały. Posiada ona szyszki na 20 cm wysokie i stanowi jakby przejście od *A. numidica* do *A. Borisii-regalis*, została zaś

przez autora nazwana na cześć dyrektora arboretum w Barres, p. Pardé, *Abies Pardei*. Do opisu dołączona jest tablica objaśniająca. — M. Th. Viguié et. H. Gaussen: Przegląd rodzaju *Abies* z rysunkami. S. M.

Trudy po przykładnoji botanikie, genetykie i selekcji. (Biuletyn Botaniki stosowanej, Genetyki i Selekcji). Tom XXI, część 3. Lenin-grad 1929. — Jest to spory tom, duża 8-ka, zawierający 249 str. tekstu, ozdobionego licznymi rysunkami i tablicami. Na tekst tej książki złożyły się jedynie prace treści dendrologicznej, pod redakcją N. P. Kobranowa. Całość przedstawia się bardzo poprawnie i sympatycznie. Znajdujemy tu następujące większe prace i artykuły:

A. P. Ilinskij: Metody i cele badania geograficznych stanowisk drzewnych gatunków w ZSSR. — Z pracy tej notuję co następuje: „W 1921 r. na Ogólno Rosyjskiej Leśnej Konferencji w Moskwie, po odczycie W. N. Sukaczewa na temat „Najpilniejsze zadania ruskiej dendrologji“, postanowiono: W związku ze sprawami ruskiej leśnej gospodarki, najbliższymi i najpilniejszymi zadaniami ruskiej dendrologji są: a) zbadanie systematycznego składu ruskich lasów, nie ograniczając się do zbadania wielkich gatunków, lecz sięgając do poznania ich drobnych form i ras; b) zbadanie geograficznego rozprzestrzenienia tak wielkich gatunków, jak i odnoszących się do nich drobnych taksonomicznych jednostek“. Dalej powiedziano: „W 1927 roku wyszła nader wartościowa praca nestora naszych botaników, N. I. Kuźniecowa: Południowo-zachodnia i południowo-wschodnia granica rozsiedlenia modrzewia (*Larix sibirica* Ledeb.) na terenie Rosji europejskiej. Podług zebranych przez Kuźniecowa danych, modrzew ten prawie nigdzie nie przekracza ku południowi linii 60° geograficznej szerokości“. — W. N. Sukaczew w swej interesującej pracy: „Historja rozwoju modrzewia“ powiada o „widocznem wymieraniu“ modrzewia europejskiego (*Larix europaea*). Zanik sybirskiego modrzewia na znacznej części Rosji europejskiej spowodowany był, według Sukaczewa, z jednej strony nadejściem suchego i ciepłego okresu, który miał miejsce w niezbyt dawnych czasach, prawdopodobnie nie o wiele więcej niż 2.000 lat temu, z drugiej zaś strony — zastępstwem innych rodzaju drzew, jak świerk, a może i dąb. Według tegoż Sukaczewa *Larix sibirica* Led. rozpada się na trzy rasy: 1) *L. sibirica* ssp. *polonica* (Racib), 2) *L. sibirica* ssp. *rossica* (Rgl.), 3) *L. sibirica* ssp. *obensis* Sukacz. Trzymając się binarnej nomenklatury, w dalszym ciągu tej pracy modrzew stale jest nazywany *L. rossica Sabine*. Najbardziej starą formą modrzewia, według Sukaczewa, jest *L. polonica*, posiadający obecnie najmniejszy zasięg. Według załączonej do artykułu mapy, ułożonej przez A. P. Ilinskiego, główny rejon zajęty dotychczas przez *L. rossica Sabine* jest północny Ural i sąsiadujące z nim wybrzeża rzek, tak po wschodniej jak i zachodniej jego stronie; oprócz tego znajdujemy go wzdłuż rzek na południe od Archangielska, na północ od Wołogdy, na wschód od Kostromy, na północ od Kazania, na południe od Permu, przyczem modrzew ten nigdzie nie dosięga wybrzeży Wołgi, rosnąc jedynie przy jej dopływach. Najbardziej południowe, urywkowe stanowiska tego drzewa zanotowano na Uralu, na wschód i na południe od miasta Ufy.

E. E. Kern: O stanowiskach i zasięgach dęba korkowego. — Dąb korkowy (*Quercus suber* L.) posiada naturalne przyrodzone stanowisko w zachodniej chodniej części obszaru Śródziemnego. Wyrabiają z niego korek, który wiedza techniczna dotąd nie potrafiła w zupełności zastąpić przez jaki bądź inny produkt. Z gatunku *Q. suber* L., w 1856 roku francuski botanik Gay wyodrębnił

osobny gatunek *Q. occidentalis* Gay., zaś wkrótce potem włoski botanik Santi wyodrębnił jeszcze drugi gatunek, który nazwał *Q. pseudosuber* Santi. Dwa te nowe gatunki odróżniają się od zasadniczego głównie tem, że owoce ich dojrzewają w drugim roku, gdy żołądziej *Q. suber* są dojrzałe już w ciągu pierwszego lata. *Q. occidentalis* sięga dalej ku północy, niż *Q. suber*, lubi klimat wilgotny, tworzy drzewa wyższe niż ten ostatni i daje korek lepszej jakości. *Q. pseudosuber* daje korek w złym gatunku, który wcale nie nadaje się do korkowania butelek. Dąb ten według Trabuta jest mieszańcem między *Q. suber* i *Q. cerris*, na co zgadza się również Neger; Lamey uważa go za mieszańca między *Q. suber* i *Q. Ilex*. Dąb korkowy występuje masowo również w Portugalji, na wyspach Balearskich, Korsyce, Sardynji i Sycylii, które — być może — są ostatkami łącznika, który dawniej istniał między półwyspami Iberyjskim i Apenińskim; również w dużych ilościach znajdujemy go w południowych Włoszech (Kalabrja) i w południowej części Grecji (Peloponez). W 1819 roku zasadzono pewną ilość dębów korkowych na południowym wybrzeżu Krymu, gdzie dotąd utrzymało się z nich 80 drzew. W rok później (1820) znaczniejszą ilość tych drzew wysadzono w południowym Kaukazie; z tych do chwili obecnej utrzymało się tam w jednej miejscowości 1.800 dębów korkowych, zaś w dwóch innych miejscowościach w przybliżeniu po 500 sztuk tych drzew.

Prof. A. A. Strogij: Amurskie drzewo korkowe, zwane tam „barchatnoje“ (aksamitne) — *Phellodendron amurense* Rupr., jego natura, właściwości i znaczenie gospodarcze. — Bardzo urozmaicone i oryginalne bogactwa moczarowatych lasów Dalekiego Wschodu, wymagają jak najszybszego, wszechstronnego ich zbadania. Zajmują się tem dzisiaj siły naukowe Leśnego Wydziału Uniwersytetu Dalekowschodniego (Dalniewostocznyj), również jak i założonego na brzegach oceanu Spokojnego Dalekowschodniego Leśnego Instytutu. *Phellodendron* w stanie dzikim znajduje się tylko w basenie rzeki Amuru, w sąsiadującej z nim części wybrzeża morza Japońskiego i na południowej (japońskiej) części wyspy Sachalinu. Piękne to drzewo dorasta dużych rozmiarów (pierwszej wielkości) w środkowych i południowych swych stanowiskach, zaś ku północnej granicy rozsiadlenia stopniowo się zmniejsza, przybierając ostatecznie formę drzewa trzeciej wielkości. Liście tego drzewa są ciemno zielone, z kształtu podobne do liści naszego jesionu; jego kora korkowa, przy dotknięciu miękka, jakby aksamitna, pozwala to drzewo rozpoznać nawet wśród nocy, przez dotykanie. Drzewa te są dwupienne, posiadają kwiaty niewielkie, zielonkawe, zebrane w wiechy spłaszczone, umieszczone na końcach gałęzi, wcale nieozdobne, ale gromadnie nawiedzane przez pszczoły. Owoce czarne, kuliste, wielkości zwykłego grochu, nieco mięsiste, dojrzewają w końcu września i początku października, kiedy również odbywa się opadanie liści z tego drzewa. Zdarzyło się kiedyś, że silniejszy przymrozek zastał na tem drzewie jeszcze zupełnie zielone liście; te w ciągu doby przybrały barwę żywo złocistą, zaś do trzech dni leżały wszystkie na ziemi. *Phellodendron* nie tworzy nigdzie jednolitych czystych zadrzewień, ani nawet jako rodzaj przeważający, ale zawsze znajdujemy go wśród innych drzew liściastych czy szpilkowych, co najwyżej w stosunku $\frac{1}{10}$ części ogółu. Badacz tamtejszych lasów B. A. Iwaszkiewicz twierdzi, że drzewo to może żyć 250 lat, bywa wysokie na 21 metrów, zaś kłodzina jego w przecięciu mierzy 53 cm. Drewno jego należy do twardych, jak dąb i jesion, ale na wpływ wilgoci znacznie odporniejsze, słupy zakopane w ziemię przez długie lata od spodu nie gniją,

zaś na spody łodzi morskich drzewo to niema sobie równego pod względem trwałości. Kora tego drzewa w obecnym czasie używaną bywa jedynie do izolacji i do wyrobu przyrządów ratowniczych na wodzie; wartość tego korka pod innymi względami ma być dopiero naukowo zbadana.

A. W. Gurskij: Systemy korzeniowe u drzew: *Fraxinus excelsior* L., *Fraxinus pensylvanica* March. i *Acer Negundo* L., na czarnoziemiu Kubani (północny Kaukaz). — Praca ta zawiera liczne, czysto teoretyczne pomiary korzeni drzew wymienionych, z badaniem ich układów w różnych warunkach rozwoju.

Prof. W. N. Andrejew: O południowej rasie brzozy omszonej (*Betula pubescens*). — Wśród flory drzewnej Ukrainy na zupełnym południu rośnie ciekawa forma brzozy, prawdopodobnie należąca do odmian brzozy omszonej. Według cech swoich forma ta wyróżnia się mniej omszonymi pędami i liśćmi od spodu gładzemi, a także wzrostem swoim, gdyż tworzy niewielkie drzewa, rozgałęzione od samego dołu; jednocześnie rośnie ona na gruntach słonawych, czego inne brzozy unikają. W literaturze ta brzoza ukraińska występuje pod różnymi nazwami: *B. pubescens* Ehrh. v. *glabra* Fiek., *B. pubescens* Ehrh., *B. kirghisorum* S. R. i nawet jako *B. verrucosa* Ehrh. Według opisu Paczowskiego, na Ukrainie południowej (przy ujściu Dniepru i Bohu), drzewko to bywa na 6—8 m wysokie. Jego powyginany pień pokryty jest korą białą i gładką, u starszych okazów nieco ciemniejszą i popękaną, tworząc szeroką, nisko osadzoną koronę. U podstawy drzewa silniej rozwijają się gałęzie i pędy przykorzeniowe, które nadają roślinie pokrój krzewu. Załączone do artykułu rysunki tak całych gałęzi, jak i oddzielnych części rośliny (łuski owocowe i nasiona), przedstawiają wielką różnorodność form. Wspomniany artykuł przedstawia tyle ciekawych i ważnych danych, iż zasługuje na przetłumaczenie w całości, na co tu miejsca nie mamy.

I. O. Roszczin: Wymierające sosny południowego Kaukazu. Wymienione tu są i opisane gatunki: *Pinus Eldarica* Medw. i *P. Pithyusa* Strongw., które trafiają się w bardzo małej ilości i tylko na niewielkich przestrzeniach.

N. A. Zbitkowskij: Drzewo morwowe (*Morus alba* L.) na Białej Rusi. Według załączonych map widzimy, że morwa ta często tam była sadzona, że znajduje się w okolicach miast: Połock, Witebsk, Mohylów, a najwięcej na linii Mińsk-Homel i na południowy wschód od Homla. W niektórych wsiach jest tak pospolita, że prawie na obejściu każdego chłopa można tam znaleźć jedno lub parę drzew morwy, sadzonych głównie dla korzystania z ich owoców, które ludność chętnie spożywa. S. Makowiecki.

Witold Czartoryski: **Kilka słów o przycinaniu i leczeniu chirurgicznym drzew leśnych, parkowych i alejowych.** Jarosław 1929.

Pod powyższym tytułem ukazała się mała broszurka, treściwie, praktycznie i zrozumiale dająca wskazówki, w jaki sposób należy formować (przycinać) młode drzewka, jak odejmować grube gałęzie i konary u drzew dużych, by powstałe stąd rany jak najszybciej się goiły. Na zakończenie podane są krótkie, lecz dokładne przepisy, w jaki sposób możemy ratować drzewa, które na pozór zdrowe, w pewnych miejscach są mniej lub bardziej uszkodzone przez próchno; zalecone tu jest bardzo praktyczne „plombowanie“ dziupla za pomocą betonu, przy czym i sztabki żelazne odgrywają niekiedy pewną w tym względzie rolę. Te bardzo aktualne tematy nie były dotąd przez nikogo opracowane nie tylko w języku polskim, lecz również we francuskim i niemieckim,

zatem witamy je z wielką radością i wdzięcznością dla czcigodnego Autora. Treść dopełniona jest bardzo starannie opracowanymi rysunkami, a całość tej małej broszurki (stron 33) jest tak wartościowa, że powinien się w nią zaopatrzyć każdy hodowca czy opiekun drzew w kraju naszym. S. M.

Susan Delano McKelvey: „*The Lilaca Monograph*“. Nowy York, London, Macmillan & Co. 1928, duża 8-ka (30 × 21 cm) XV + 584. 172 tablice fotograficzne na kred. papierze, cena około 120 zł. Jestto niezmiernie luksusowo ale też sumiennie i wyczerpująco opracowana monografia rodzaju lilak (*Syringa*) obejmująca nie tylko gatunki botaniczne lecz i liczne formy ogrodowe, jakie, dzięki Lemoinowi, — osiągnęły bardzo poważną liczbę. Autor, pracownik Arboretum Arnolda, miał możliwość użytkowania tak bogatych materiałów roślinności żywej, zielnikowej i bibliotecznej, to też śmiało można twierdzić, że z zakresu dendrologji nie mamy dotąd podobnego dzieła. Jako przykład dokładnego i sumiennego opracowania z przytaczaniem źródeł i literatury przy opracowaniu poszczególnych gatunków — pragnę przytoczyć datę z *Syringa Josikea* której opracowanie obejmuje 29 stron i 5 tablic przedstawiające długopęd szczytowy z pączkami w styczniu, ten sam długopęd 3-go maja, następnie 20 czerwca, owocostan we wrześniu i podstawę pnia i pędów w listopadzie. W literaturze i rozmieszczeniu nie pominięto Polski i pracy prof. Wierdaka z r. 1923. Jestto dzieło naprawdę pomnikowe, jak zresztą wiele innych wychodzących z Arboretum Arnolda. A. Wróblewski.

J. G. Millais: „*Magnolias*“. London-Nowy York, 1927, 8-ka, 251 str. z licznymi tablicami fotograficznymi. — Anglicy, szczególnie po wojnie, wydają bardzo wiele ciekawych, często luksusowo wydanych, prac monograficznych, poświęconych roślinności drzewiastej. Sam Millais daje w przeciągu stosunkowo krótkiego czasu drugą już monografię. Pierwsza pod tyt. „*Rododendrons*“ w dwóch częściach in quarto, ukończona przed paru laty, a obecnie znów o magnoliach. — O ile dzieło o różanecznikach, z powodu swej ceny (około 850 zł.), może być dostępne tylko dla osób majątkowo zamożnych lub wielkich przyrodniczych bibliotek, — to książka poświęcona magnoljom, kosztująca około 70 zł. może służyć dla użytku każdego miłośnika drzew. Niezmiernie miła co do szaty zewnętrznej i układu, i o bardzo ciekawej i wyczerpującej treści. Podaje ona opis 45 gatunków magnolij, wśród których naturalnie bardzo wiele, bo około 25% takich, które klimatu naszego nie zniosą. Autor podaje na wstępie charakterystykę rodziny *Magnoliaceae*, ze szczególnem uwzględnieniem magnolji, następnie daje przegląd magnolij ogrodów angielskich, poczem zaczynając kluczem (niezbyt jednak dokładnym) — przechodzi alfabetycznie wszystkie gatunki i odmiany ogrodowe oraz mieszańce. Oprócz ścisłych opisów botanicznych, z uwzględnieniem geograficznego rozmieszczenia, — podaje autor również, z doskonałą znajomością rzeczy, sposoby mnożenia i pielęgnowania w ogrodach a nawet źródła otrzymania niektórych gatunków. A. Wróblewski.

Jan Gwalbert Pawlikowski: *Loi pour la protection de la nature en Pologne*. Kraków 1929.

Władysław Szafer: *Parki narodowe w Polsce. (National Parks in Poland)*. Kraków 1929.